



Marie Terezie

Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Marie_Terezie

1 Obsah

2	Seznam obrázků	2
3	Úvod	3
4	Život	4
4.1	Dětství	4
4.2	Námluvy	4
4.3	První léta vlády	5
4.4	Války o rakouské dědictví (16. prosince 1740 – 18. října 1748)	6
4.5	Ukončení bojů	9
4.6	František Štěpán císařem římskoněmeckým	9
4.7	Změny ve spojeneckých aliancích	10
4.8	Sňatková politika Marie Terezie	12
4.9	Smrt Františka I. a rozpory v rodině Marie Terezie	13
4.10	Poslední léta života Marie Terezie	13
4.11	Marie Terezie vládla jako	14
4.12	Titulatura v mincovnictví	14
4.13	Tereziánské reformy	15
4.14	Šaty pro Pražské Jezulátko	16
4.15	Potomci	16
4.15.1	Synové Marie Terezie	18
4.15.2	Dcery Marie Terezie	18
4.15.3	Genealogie	18
5	Závěr	19

2 Seznam obrázků

<i>Obrázek 1: Marie Terezie před rokem 1740 -----</i>	<i>4</i>
<i>Obrázek 2: Fridrich II. byl největší oponent Marie Terezie po celý její život -----</i>	<i>6</i>
<i>Obrázek 3: Země Koruny české před rokem 1742, kdy velká část Slezska připadla Prusku -----</i>	<i>7</i>
<i>Obrázek 4: Ruská panovnice Alžběta I. byla spojenkyní Marie Terezie proti Prusku -----</i>	<i>10</i>
<i>Obrázek 5: Bitva u Prahy mezi Prusy a Rakušany 6. května 1757 -----</i>	<i>11</i>
<i>Obrázek 6: Marie Terezie s rodinou, zcela vpravo její syn, spoluvládce a nástupce Josef II. -----</i>	<i>12</i>
<i>Obrázek 7: Tolar Marie Terezie -----</i>	<i>14</i>



3 Úvod

Marie Terezie, celým jménem Marie Terezie Valpurga Amálie Kristýna, německy Maria Theresia Walburga Amalia Christiana (13. května 1717 Vídeň – 29. listopadu 1780 Vídeň), z rodu Habsburků byla arcivévodkyní rakouskou, královnou uherskou a českou, markraběnkou moravskou atd. Byla jedinou vládnoucí ženou na českém trůně. Za její vlády došlo k mnohým reformám státní správy, armády a školství.

Bývá označována také jako „císařovna Marie Terezie“, ale jako žena se nikdy nemohla stát vládnoucí císařovnou Svaté říše římské. Císařem byl 13. září 1745 zvolen její manžel František I. Štěpán Lotrinský, čímž se stala císařskou manželkou. Marie Terezie nezůstala jen dcerou císaře a císařovnou, ale stala se i matkou dvou císařů, Josefa II. a Leopolda II.

V Česku bývá Marie Terezie vnímána jako kontroverzní královna, jelikož byly Země Koruny české správními reformami de facto zrušeny, vzdala se ve prospěch Pruska většiny území Slezska a vypověděla Židy z českých zemí, což vedlo k hospodářskému úpadku; během hladomoru v českých zemích v letech 1771–1772 zemřelo nejméně 250 000 lidí.



4 Život

4.1 Dětství

Marie Terezie byla pokřtěna hned v prvním dnu svého života. Byla nejstarší dcerou císaře Karla VI. a Alžběty Kristíny Brunšvické. Její jediný bratr Leopold zemřel ve věku necelých sedmi měsíců (ještě před jejím narozením). V roce 1730 zemřela i její nejmladší, teprve šestiletá, sestra Marie Amálie. V důsledku pragmatické sankce z roku 1713 byla Marie Terezie de facto předpokládanou dědičkou habsburských zemí (rakouského dědictví).

Od mládí ji vychovávali jezuité. Kromě hlavního předmětu, kterým bylo náboženství, se učila dějinám, latině, francouzštině a němčině. Dále pak ještě například kreslení, tanci a hudbě.

V sedmi letech tančila společně se sestrou Marií Annou v opeře Euristeo, jejímž autorem byl Zenón. Později, ve 13 letech, v den otcových jmenin (tj. 4. listopadu 1730), poprvé zpívala před publikem ve hře Germania il di che spende Sagro all. Hned za dva roky si užila i svou první hereckou premiéru v komedii Il cicisbeo consolato a roku 1733, u příležitosti narozenin otce císaře Karla VI., zpívala se svou sestrou Marií Annou v opeře Il natale d'Augusto dvorního skladatele Antonia Caldary.

V roce 1728 se její vychovatelkou stala říšská hraběnka Maria Karolina von Fuchs-Mollard, zvaná „Charlotte“, která s ní zůstala až do své smrti v roce 1754. Charlottu si velmi oblíbila, říkala jí „mami“ a po smrti ji jako jediného nečlena habsburského rodu nechala pochovat do rodinné císařské hrobky. Zde leží hned vedle ní a jejího chotě Františka I. Štěpána Lotrinského, kterého jí pomohla získat.

4.2 Námluvy



Obrázek 1: Marie Terezie před rokem 1740



S Františkem Štěpánem se poprvé setkala již v pěti letech, kdy přišel z Nancy do Vídně. Ihned si ho oblíbil její otec – Karel VI., jenž v něm viděl svého syna, kterého mu osud odepřel. Snad největším problémem v počátcích vztahu mezi ní a Františkem Štěpánem byl věkový rozdíl: jí bylo tehdy šest, Františkovi Štěpánovi patnáct. František Štěpán byl velký na to, aby si s ní hrál. Při oficiálních oslavách, bálech a podobně je navíc rozděloval i protokol.

Dalším problémem byl fakt, že případné spojení mezi Habsburky a Lotrinčany by ještě více popudilo Francii. Navíc fakt, že se pravděpodobně již nenarodí (což se také později potvrdilo) mužský následník rodu, hrál významnou roli při úvahách Karla VI., za koho provdá svou nejstarší dceru, protože pokud by existoval mužský následník, vše by bylo jednodušší. V úvahu přicházely sňatky s wittelsbašským kurfiřtem (v tom případě by se k Rakousku přidalo Bavorsko, což by ale způsobilo rozkol nejen v Evropě, ale i v říši), nebo se španělským následníkem trůnu. Karel VI. se navíc Anglii zavázal, že svou dceru provdá pouze za prince s menší rolí, což zase nahrávalo Františkovi Štěpánovi.

Ten se roku 1729 navíc stal, po smrti svého otce, lotrinským vévodou, čehož se obávala Francie. Vše usnadnila válka o polské následnictví v letech 1733–1735, v níž bojovalo Rakousko s Ruskem proti Francii a Španělsku. Vše nakonec dopadlo tak, že Rakousko získalo Parmu a Piacenzu a naopak ztratilo Neapol a Sicílii. František Štěpán ztratil Lotrinsko. Mladý František Štěpán byl postupně jmenován místodržitelem v Uhersku a v Rakouském Nizozemí a velel císařským vojskům ve válce proti Turkům.

Díky ztrátě Lotrinska a uznání pragmatické sankce Francií již nic nestálo v cestě svatbě Marie Terezie a Františka Štěpána Lotrinského. Navíc, jak udává literatura, byla Marie Terezie do svého budoucího manžela zamilovaná, takže ani odpor z její strany se neočekával.

František Štěpán požádal Marii Terezii o ruku dne 31. ledna 1736, tentýž den byli ale od sebe odloučeni, Marie Terezie zůstala ve Vídni a František Štěpán se přesunul do Bratislavy, jak to vyžadovala etiketa. Svatba byla naplánována na 12. února 1736 v Augustiniánském kostele ve Vídni. Svatbu prováděl papežský nuncius Domenico Passionei. Oba své ano řekli latinsky. Celá svatba a svatební veselí bylo ukončeno posledním dnem masopustu – 14. února 1736.

Na líbánky odjeli do Mariazell, kde si nechali požehnat velkou rodinu, což se jim také povedlo – Marie Terezie porodila 16 dětí. 7. června 1740 zemřela nejstarší dcera Marie Alžběta, navíc v té době, žádný ze tří potomků nebyl syn.

4.3 První léta vlády

Po smrti svého otce dne 20. října 1740 se Marie Terezie stala panovnicí nad habsburskými zeměmi, rakouskou arcivévodkyní, vévodkyní lotrinskou a velkovévodkyní toskánskou. Ostatní tituly (včetně královny české a markraběnky moravské) si musela postupem času nechat nejprve potvrdit, takových titulů bylo celkem 20 včetně císařovny-manželky, který také neskýtal mnoho panovnických jistot.

Problémy na začátku své vlády měla nejen s okolními zeměmi, na něž si činila nárok, ale i uvnitř Rakouska, kde v některých oblastech nepovažovali za dobré, aby jim vládla žena. Během následujícího měsíce se situace v Rakousku uklidnila a Marie Terezie, která v té době byla v pátém měsíci těhotenství, se mohla věnovat dalším záležitostem.



Dalším naléhavým problémem byl fakt, že Karel VI. nezasvětil svou dceru do „věcí státních“ a ona tak musela převzít celou vládu po svém otci, ačkoliv neměla znalosti místních poměrů.

4.4 Války o rakouské dědictví (16. prosince 1740 – 18. října 1748)



Obrázek 2: Fridrich II. byl největší oponent Marie Terezie po celý její život

Uplynulo jen několik dní vlády Marie Terezie a Prusko v čele s Fridrichem II. žádalo od Rakouska celé Slezsko výměnou za dva milióny zlatých, za záruku rakouských držav v Říši a za zasazení se o zvolení jejího manžela císařem. Tato nabídka byla Marii Terezii učiněna dne 15. listopadu 1740. Fridrich II. čekal na odpověď měsíc a den. Dne 16. prosince 1740, když nedostal odpověď, obsadila pruská vojska postupně celé Slezsko a začaly Války o rakouské dědictví.

Protiakcí bylo vyslání přibližně 16 000 rakouských vojáků proti dvojnásobné přesile pruských vojáků. Obě armády se střetly 10. dubna 1741 u Małujowic (Mollwitz) a rakouská vojska byla poražena. Hlavním důvodem neúspěchu bylo osamocení Rakouska v boji, nezanedbatelnou roli hrála i skutečnost, že Karel VI. zanechal své dceři armádu v nepříliš dobrém stavu. V této době byla spojencem Rakouska pouze Anglie, která jej podporovala penězi, ovšem Rakousko daleko více potřebovalo posily vojenské.

Dne 13. března 1741 Marie Terezie porodila syna Josefa. Neúspěch u Małujowic se stal pobídkou pro ostatní nepřátelské státy – Francii, Španělsko, Bavorsko a Sasko, které se spojily s Pruskem. Jejich hlavním cílem bylo učinit z Rakouska slabý stát a získat na jeho úkor co nejvíce území.

V červnu 1741 odcestovala Marie Terezie do Prešpurku, aby zjistila postoj Uher k pragmatické sankci (která zajišťovala dědičné právo pro ženské následovnice trůnu v Habsburské monarchii pod vládou Habsburků včetně Uher) a také, zda podpoří Rakousko. Uherští se vyjádřili ve prospěch listiny, potvrdili svůj podpis



a rozhodli se podpořit Rakousko i vojensky. Cenou ovšem byla větší samostatnost pro Uhry. Panovnice před říšským sněmem Maďarům potvrdila předešlá privilegia, osvobodila šlechtu od daní a rovněž potvrdila, co již slíbil Karel VI., že pokud zemřou potomci Karla VI., Josefa I. a Leopolda I., tak si Uhry budou moci zvolit vlastního krále. Pravděpodobnost, že by vymřeli tito následovníci byla malá, jelikož Marie Terezie v té době měla už budoucího dědice trůnu Josefa II. a další tři dcery.

Marie Terezie se poté stala královnou uherskou, korunována byla 25. června roku 1741. Tím si v Uhrách získala mnoho příznivců. Na podzim 1742 získala první část slíbené uherské vojenské podpory a její armáda se zvětšila na přibližně 30 000 mužů ve zbraní. Uhry tímto poprvé ve své existenci povolaly své vojáky k obraně celé Rakouské říše, nikoli jen uherské části, jak tomu bylo dosud.



Obrázek 3: Země Koruny české před rokem 1742, kdy velká část Slezska připadla Prusku

Podruhé před říšský sněm předstoupila Marie Terezie v září 1741 (legenda praví, že se tak stalo 11. září), kdy to s Rakouskem vypadalo špatně; dle legendy předstoupila před sněm v černých šatech držíc na rukou půlročního Josefa II. a se slzami v očích sdělovala, že je všemi opuštěná a že nyní má již pouze Uhry. Uherské šlechtice to povzbudilo a ihned poskytli Marii Terezii peníze a vojsko a navíc dokonce uznali jejího manžela jako spoluvládce Uher.

Dne 15. srpna 1741 překročily Rýn, hranici mezi Francií a Německou říší, francouzské oddíly pod záminkou pomoci bavorskému kurfiřtovi Karlu Albrechtovi. A již 15. září 1741 dobyly Linec, kde si nechal Karel Albrecht odpřisáhnout věrnost.

Marie Terezie, ač nerada, uzavřela s Pruskem dohodu o tom, že v těchto těžkých chvílích se Prusko nespojí s Karlem Albrechtem a nezaútočí; za klid zbraní se vzdala Slezska až po Kladskou Nisu. Dohoda byla podepsána v Klein-Schenellendorfu.

26. listopadu 1741 dobyli Francouzi, Sasové a Bavoři Prahu. Karel VII. Bavorský se nechal provolat českým králem a stal se jím 7. prosince 1741. Na začátku roku 1742 dobylo Rakousko Bavorské kurfiřtství a Mnichov 12. února 1742. Téhož dne se Karel VII. nechal korunovat římskoněmeckým králem a císařem a František Štěpán tak ztratil pro tuto chvíli šance na jeho titul.

Když se Fridrich II. dozvěděl, že se Rakousku začíná konečně dařit, rozhodl se odstoupit od smlouvy s Marií Terezií a dne 17. května 1742 vyhrál bitvu u Čásłavi a Chotusic.



Díky Anglii byl ve Vratislavi 11. června 1742 podepsán předběžný mír mezi Rakouskem a Pruskem. 28. července 1742 byla v Berlíně podepsána konečná mírová dohoda. Prusko získalo Horní i Dolní Slezsko a hrabství kladské. Fridrich II. dále ještě požadoval území dnešního Královéhradeckého kraje, které ovšem již Marie Terezie odmítla vydat, i kdyby to mělo rozpoutat peklo, jak řekla. Rakousku z bývalého Slezska zbývá již jen Těšínsko, Opava a Krnov.

Díky berlínskému míru se mohly jednotky, které byly původně začleněny na ochranu proti Prusku, soustředit na dobytí Čech, kde se mezitím francouzská šlechta chovala jako pravý diktátor. Většina české šlechty se začala od Karla VII. distancovat a ti, kteří s ním nesouhlasili již od začátku, začali odporovat. Nakonec byly země Koruny české dne 26. prosince 1742 dobyty zpět Rakouskem a vláda Karla VII. byla ukončena.

Na začátku roku 1743 se Marie Terezie vypravila do Prahy, aby se zde nechala korunovat. Do Prahy došla 29. dubna 1743 a korunovace se konala 12. května 1743. O tom, že její vztah k českým zemím nebyl úplně vřelý, vypovídá dopis nejvyššímu českému kancléři Filipu Josefovi Kinskému, ve kterém před pražskou korunovací prohlásila, že česká koruna se podobá šaškovské čepici.

V těchto dobách se již Marii Terezii poměrně dařilo, 27. června 1743 Rakousko s Anglií porazilo Francii v Bitvě u Dettingenu a Francouzi se museli stáhnout opět za Rýn. Díky tomuto vítězství mohla Marie Terezie začít uvažovat o znovu dobytí Lotrinska a také Štrasburku, který si již dříve hodně oblíbila. Na podporu svého snažení uzavřela Marie Terezie dne 13. září 1743 ve Wormsu spojenectví s Anglií a sardinskopiemontským královstvím.

V létě roku 1744 vpadl Fridrich II. podruhé do Čech, čímž porušil mír sjednaný roku 1742 Anglií. Dále uzavřel s Francií alianci a 19. září 1744 opět dobyl Prahu. Na sklonku roku 1744 navíc porodila sestra Marie Terezie – Marie Anna mrtvé dítě a sama dne 16. prosince 1744 zemřela. 31. ledna 1745 přivedla Marie Terezie na svět dalšího syna – Karla Josefa. I přes tuto radostnou událost vládla v Rakousku spíše špatná nálada, jelikož 4. června 1745 u Dobroměře a 30. září 1745 u Žďáru u Trutnova prohrálo Rakousko bitvy proti Fridrichu II. Rakousko společně s Anglií prohrálo ještě bitvu proti Francii dne 11. května 1745 u Fontenoy v Rakouském Nizozemí.

Kvůli těmto prohraným bitvám a navíc kvůli strachu z útoku na Čechy Marie Terezie podepsala další mír (už třetí v řadě) s Fridrichem II. dne 25. prosince 1745 v Drážďanech, ve kterém se definitivně zřekla Slezska. Naopak, Fridrich II. přislíbil, že uzná Františka Štěpána za římskoněmeckého císaře.

V době, kdy platil mír s Pruskem, zbývala Marii Terezii poslední dvě válčiště – v Itálii a Nizozemí. Dne 16. června 1746 zvítězila rakouská armáda, které velel Josef Václav z Lichtenštejna, v bitvě s francouzskošpanělským vojskem u Piacenzy a Marie Terezie si tak mohla připsat další vojenský úspěch.

Roku 1744 vydala Marie Terezie dekret, kterým vypověděla Židy z Čech a o rok později i z Moravy i Slezska, a to pod záminkou údajné spolupráce židovské komunity s nepřítelem během pruské okupace Prahy. Odchod Židů z Prahy znamenal pro město hospodářský pokles, proto bylo od dalšího vyhánění upuštěno a roku 1748 byl Židům povolen návrat za tzv. toleranční daň. Roku 1758 Marie Terezie přikázala Židům nosit zvláštní označení. Tato diskriminační povinnost byla zrušena jejím synem Josefem roku 1781.



4.5 *Ukončení bojů*

V roce 1746 se k Rakousku a Anglii přidalo Rusko, které o něco dříve získalo vliv v Polsku. V Rusku vládla Alžběta I., která nastoupila na ruský trůn o rok později než Marie Terezie, se kterou měla společnou nechuť k Prusku a hlavně k jeho panovníku – Fridrichu II. Z důvodu vzájemné vojenské podpory spolu tyto dvě evropské vládkyně sepsaly dne 2. června 1746 dohodu, ve které si Marie Terezie v případě napadení Pruskem dělá opětovný nárok na Slezsko, kterého se původně vzdala kvůli míru ze dne 25. prosince 1745.

Anglie, znechucena nekonečnými válkami a bitvami s Francií, tlačila na Marii Terezii, aby souhlasila s mírem, který by Anglie pomohla dojednat. Na odpověď měla dostatek času, ovšem, jak bylo tehdy rakouskou tradicí, Marie Terezie začínala vše zdržovat. To však Anglii došla trpělivost a Anglie s Francií se domluvily předběžně o míru a Marii Terezii postavily dne 30. dubna 1748 před hotovou věc. Marie Terezie byla donucena k souhlasu s tímto předběžným a později i s konečným mírem z 18. října 1748. Touto smlouvou Rakousko ztratilo jen několik menších území (Parmu, Piacenzu a Guastallu) a jedno větší, Slezsko. Naopak si obhájila Rakouské Nizozemí a Milán. Navíc všech osm zemí, které se podepsaly pod touto smlouvou (Anglie, Holandsko, Sardinie – Piemont, Francie, Španělsko a Janov), definitivně potvrdilo platnost pragmatické sankce.

Tím skončila válka o rakouské dědictví, ve které, až na ztrátu Slezska, mladá Marie Terezie obstála. Se ztrátou Slezska se ovšem nehodlala smířit a hodlala si jej v budoucnu vzít zpět od Pruska, k tomu ale musela jednak naplnit státní pokladnu penězi a zároveň zmodernizovat armádu. Ke splnění obojího byly zapotřebí reformy, na které se Marie Terezie mohla konečně vrhnout.

4.6 *František Štěpán císařem římskoněmeckým*

20. ledna 1745 zemřel Karel VII. Bavorský, čímž se otevřela cesta k titulu římskoněmeckého císaře pro Františka Štěpána, a proto také začala Marie Terezie přesvědčovat některé kurfiřty, kteří o volbě nového římskoněmeckého císaře rozhodovali. Prvním kurfiřtem, u kterého „lobovala“, byl mohušský arcibiskup, jenž byl zároveň arcikancelérem říše a měl tak důležitý hlas při volbě. Poslala mu dopis, v němž se přimlouvala, aby se její manžel stal císařem. Dále se obrátila na syna Karla VII. – Maxmiliána III. Josefa, který Marii Terezii nabídl dohodu, že mu také dá hlas a navíc získá hlas i od svého strýce, jímž byl kurfiřt v Kolíně nad Rýnem výměnou za to, že mu odstoupí zabraná území. Marie Terezie však s dohodou nesouhlasila.

I přes snahu Francie se nakonec dne 13. září 1745 stal František Štěpán, manžel Marie Terezie, římskoněmeckým císařem ve Frankfurtu nad Mohanem, a získává tak jméno František I. Z Vídně se tím stává říšské hlavní město. Navíc, dne 26. února 1746 porodila Marie Terezie další dítě – Marii Amálii.



4.7 Změny ve spojeneckých aliancích



Obrázek 4: Ruská panovnice Alžběta I. byla spojenkyní Marie Terezie proti Prusku

Marie Terezie se nikdy nevyrovnala se ztrátou Slezska a nikdy si nehodlala připustit jeho definitivní ztrátu. Postupem času si Marie Terezie uvědomovala, že Prusko je možné porazit jen s jiným vojenským partnerem, kterým se měla stát Francie. Marie Terezie nedokázala odpustit zradu Anglie, která ji prakticky donutila podepsat mírovou smlouvu, ve které se definitivně Rakousko zříkalo Slezska výměnou za mír. Hlavním důvodem, proč se chtěla spojit s Francií, byl fakt, že pokud by se ji to podařilo, Prusko by ztratilo svého důležitého spojence.

Jelikož neměli Marii Terezii v té době Francouzi příliš v lásce, musela nejdříve poslat do Francie svého vyslance, aby připravil půdu pro konečná jednání. Tímto vyslancem se stal Moravan, Václav Antonín Kounic, kterého do Francie poslala v říjnu 1750. Ten po zjištění poměrů ve Francii došel nejprve k názoru, že Marie Terezie má upustit od záměru spojení s Francií, protože kořeny nepřátelství Francouzů k Rakousku byly stále hodně patrné, ale po domluvě s Marií Terezií přece jen pokračoval ve svém snažení.

Po úspěšných prvních jednání jej Marie Terezie dne 13. května 1753 povolala zpátky do Vídně, kde z něj udělala dvorního a státního kancléře i šéfa zahraniční politiky. Navíc na začátku roku 1755 se přiostrila situace mezi Anglií a Francií a hrozila nová válka mezi nimi, což nahrávalo do karet Rakousku. V září 1755 začala první velká jednání mezi Francií a Rakouskem, která byla stále vedena tajně, protože ani jeden ze zúčastněných si nemohl dovolit ztrátu svého spojence v případě, že by jednání selhala a o všem se dozvěděli ostatní.

Na tomto jednání padlo, že Rakousko by si přálo co nejrychlejší vyjednání dohody, aby v případě vypuknutí války mezi Anglií a Francií nemuselo zasahovat do sporu na straně Anglie, protože by to nesvědčilo pozdějšímu vyjednávání. Rakousko tedy chtělo, aby Francie zrušila svůj spolek s Pruskem a Francie žádala, aby Rakousko přerušilo své spojení s Anglií.





Obrázek 5: Bitva u Prahy mezi Prusy a Rakušany 6. května 1757

Jednání poté byla zastavena až do listopadu 1755, kdy se obnovila. V té době si Francie uvědomovala, že Rakousko je v této chvíli lepším spojencem než Prusko, protože by mohlo povolit vstup francouzských jednotek do Holandska, ze kterého by útočily francouzské jednotky na Anglii. Anglie si naopak uvědomila, že Prusko je lepším spojencem, protože se bála, že by Prusové zaútočili na Hannover a navíc již pravděpodobně tušila, že Rakousko má nekalé úmysly. Proto dne 16. ledna 1756 uzavírají Prusko a Anglie tzv. westminsterskou konvenci.

Díky této konvenci nestálo již nic v cestě k uzavření spojení mezi Rakouskem a Francií. První věcí, kterou bylo nutno vyjednat, byla cena dohody. Rakousko mělo jediný požadavek – Slezsko a Francie žádala rakouské Lucembursko a zbytek Nizozemí. Rakousko, i když to nežádalo, dostalo navíc Parmu a Piacenzu. Dále se dohodly, že při napadení jedné země ta druhá první pomůže, dále si navzájem potvrdily državy a potvrdily neutralitu Belgie.

Po úspěšných jednáních byla dne 1. května 1756 sepsána dohoda ve francouzském Jouy-en-Josas, sídle francouzského ministra zahraničí. Ludvík XV. podepsal smlouvu hned druhý den a Marie Terezie až 19. května 1756. První vojenské manévry Rakouska na sebe nenechaly dlouho čekat a koncem července stáhla Marie Terezie své jednotky do Čech.

Prusko ihned reagovalo a 29. srpna 1756 bez vyhlášení války Rakousku vpadlo do Saska. Tak vypukla sedmiletá válka (třetí slezská válka).



4.8 Sňatková politika Marie Terezie



Obrázek 6: Marie Terezie s rodinou, zcela vpravo její syn, spoluvládce a nástupce Josef II.

Prvním, co bylo v této oblasti nutno provést, byla svatba Josefa, nejstaršího syna Marie Terezie, a to tak, aby z této svatby mělo Rakousko co největší užitek. S plánováním sňatku Josefa začala jeho matka ještě za třetí slezské války, a sice v roce 1760. První nabídka přišla od Neapolského krále Karla IV., který navrhl, aby si Josef vzal jeho nejstarší dceru a některá dcera Marie Terezie si vzala nejstaršího syna Karla IV. Výhodnost toho sňatku byla dvojitá, jednak zaručovala bezpečnost Rakouska alespoň z jedné světové strany a jednak i fakt, že Karel IV. v dohledné době nastoupí na trůn Španělska za svého bezdětného nevlastního bratra Ferdinanda VI., což po smrti Karla IV. zakládalo nárok na španělský trůn pro syna Marie Terezie – Josefa.

Druhou možností Marie Terezie, jak oženit svého syna Josefa, byl sňatek s vnučkou Ludvíka XV. – s Isabellou Parmskou, který se nakonec i uskutečnil. Aby Marie Terezie nepopudila španělské Bourbony, rozhodla se oženit svého druhého syna Leopolda s Marií Ludovikou, kterou si měl původně brát právě Josef. Syn Karla IV. – Ferdinand IV. si vzal dceru Marie Terezie – Marii Karolinu.

Svatba Josefa II. a Isabely Parmské se uskutečnila dne 6. října 1760, tedy v době, kdy ještě probíhala sedmiletá válka, ale i přesto byla velmi nákladná, což mělo dokázat nepřítelům Rakouska, že státní kasa je ještě poměrně plná.

Ovšem následující léta nebyla pro Rakousko a hlavně pro Habsburky příliš příznivá, roku 1761 zemřel Karel Josef, roku 1762 Johanna Gabriela (oba potomci Marie Terezie) a dovršením všeho roku 1763 zemřela i sotva dvaadvacetiletá Isabella Parmská. Všichni tři zemřeli na tehdejší obávanou metlu – neštovice. Isabella Parmská po sobě nechala dceru, která však jako sedmiletá zemřela rovněž.

Protože Josef II., který byl roku 1764 zvolen římskoněmeckým králem, neměl mužského potomka a navíc Habsburkové po generaci utužovali svou moc především sňatkovou politikou, začala pro něj Marie Terezie, i přes synův odpor, hledat vhodnou nevěstu. „Vítězkou“ se stala německá princezna z rodu Wittelsbachů, Marie Josefa Bavorská, po jejíž smrti v roce 1767 se Josef už neoženil. Svatba se konala 23. ledna 1765.



V roce 1767 si neštovice opět vybraly svou daň v královské rodině. Na jaře onemocněla nemilovaná manželka Josefa II. Marie Josefa i sama Marie Terezie. První z žen nemoci podlehl 28. května a velká panovnice přijala poslední pomazání 1. června, nakonec se však uzdravila. V polovině června onemocněl její zeť Albert Saský, manžel Marie Kristiny, která se vzpamatovávala z horečky omladnic po porodu jediné dcery, ale i on měl štěstí a přežil. Na podzim onemocněly dvě z dcer Marie Terezie, snoubenka neapolsko-sicilského krále Ferdinanda, Marie Josefa a Marie Alžběta. Zatímco Marie Josefa nemoci 15. října podlehl, Marie Alžběta neštovice i přes těžký průběh nemoci přestála.

Po zajištění druhého sňatku nejstaršího syna se Marie Terezie „vrhla“ na svatbu druhého syna – Leopolda. Nakonec si pro něj vybrala Marii Ludoviku, která po vzoru Marie Terezie porodila 16 dětí. Svatba se konala dne 5. srpna 1765 v Innsbrucku. Svatbu a svatební oslavy ovšem postihly dvě vážné události, jednak svatba byla urychlena kvůli špatnému zdraví ženicha, který měl vážné problémy se zažíváním, a jednak pár dní na to, dne 18. srpna 1765 večer náhle zemřel ženichův otec – František I. na infarkt.

4.9 Smrt Františka I. a rozpory v rodině Marie Terezie

O náhlé smrti svého milovaného muže se Marie Terezie dozvěděla tentýž den od svého nejstaršího syna Josefa II. S jeho smrtí se nedokázala vyrovnat po zbytek svého života; od dalšího dne chodila až do své smrti v černém a své šperky a jiné oblečení rozdala svým dcerám. Ostatky Františka I. byly umístěny do rodinné kapucínské krypty, kde byla později pochována i Marie Terezie. František I. po sobě zanechal obrovských 18 miliónů zlatých a dvě sídla v Čechách. Pomocí 12 miliónů umořila Marie Terezie státní dluh, zbytek si nechala pro zaopatření početné rodiny (11 dětí).

Josef II. se po smrti svého otce stal automaticky římskoněmeckým císařem, jelikož byl v té době již římskoněmeckým králem. Navíc, dne 17. září 1765 Marie Terezie jmenovala Josefa II. jako spoluvládce habsburských zemí.

Postupem času docházelo mezi oběma k značným rozporům, Josef II. se snažil vládnout sám, bez matčiny pomoci, navíc si v té době užíval nevázaného života, kdy místo toho, aby si hledal nevěstu, se kterou by zajistil mužského potomka a následníka, raději běhal za „lehkými ženami“; od jedné z nich dostal kapavku, jak udává literatura. Navíc se Josef II. čím dál více ztotožňoval s úhlavním nepřítelem Rakouska, Fridrichem II., ba co víc, snažil se o schůzku, ke které nakonec na sklonku vlády Marie Terezie došlo (v letech 1779 a 1780). Jeho matka mu také vyčítala, že si neudrží žádného přítele a jediný, s kým si Josef II. rozumí, je úhlavní nepřítel státu, kvůli němuž přišla Marie Terezie o Slezsko.

4.10 Poslední léta života Marie Terezie

Poslední léta svého života tak Marie Terezie prožila ve velkém stresu. Největší ránu ji způsobila smrt jejího manžela, dále pak věčné rozpory se synem. Navíc 5. srpna 1772 byla donucena souhlasit s rozdělením části



Polska mezi Rakousko, Prusko a Rusko, které prosazovali vedle ruské carevny Kateřiny Veliké a pruského krále Fridricha i její spoluvládnoucí syn Josef a kancléř Kounic. Kdyby se postavila na stranu Polska, vše by vedlo k válce, kterou by osamocené Rakousko jistě prohrálo. Rakousko sice získalo 70 000 čtverečných kilometrů Polska, ale Rusko a Prusko se rozrostly v důsledku tohoto dělení ještě blíž k rakouským hranicím. Během hladomoru v českých zemích v letech 1771–1772 zemřelo nejméně 250 000 lidí, což vedlo k rozsáhlým nevolnickým nepokojům.

Dne 5. července 1778 vypukla Válka o bavorské dědictví a opět ji zahájil Fridrich II. vpádem do Čech. Válka byla ovšem velmi rychlá a neodehrály se během ní žádné velké bitvy. Mír byl sepsán následujícího roku, dne 13. května 1779 a dostal označení těšínský. Rakousko si mohlo ponechat bavorskou Innskou čtvrt, zbytek si vzalo Prusko. Tento mír byl poslední velkou politickou akcí, kterou Marie Terezie stihla za svého života udělat. U Marie Terezie byl diagnostikován vysoký krevní tlak a pulmonální neprůchodnost s rozedmou plic.

4.11 Marie Terezie vládla jako

- královna uherská 1740–1780 (korunována roku 1741 v Prešpurku (dnešní Bratislava))
- královna česká 1740–1780 (korunována roku 1743 v Praze)
- arcivévodkyně rakouská 1740–1780
- vévodkyně parmská 1740–1748
- plus v desítkách dalších malých územních celků

V letech 1740–1780 vládla Marie Terezie jako arcivévodkyně rakouská a královna uherská a česká. Její panování bylo založeno Pragmatickou sankcí císaře Karla VI. (který neměl mužského potomka) ve smyslu „vládkyně habsburské říše“, nikoli jako „císařovny Svaté říše římské“, jak je někdy označována. Tou totiž nebyla zvolena, ani nebyla takto korunována, ačkoli svého manžela do Frankfurtu nad Mohanem k jeho korunovaci v roce 1745 doprovodila. Její titul císařovny je tedy třeba považovat v letech 1745–1765 za titul „císařovny-manželky“, později jako „císařovny-matky“ (po smrti jejího manžela se stal císařem Svaté říše římské jejich syn Josef II.).

4.12 Titulatura v mincovnictví



Obrázek 7: Tolar Marie Terezie

Vývoj v užívání jednotlivých titulů názorně ilustruje vývoj mincovnictví z dob její vlády. Na mincích a medailích s podobiznou panovnice se objevuje nápis „M THERESIA D G R IMP HU BO REG“ (= Maria The-



resia, Dei Gratia Romanorum Imperatrix, Hungariae Bohemiaeque Regina = Marie Terezie z Boží vůle římská císařovna, uherská a česká královna) až od roku 1745, kdy byl její manžel František Lotrinský zvolen císařem po smrti císaře Karla VII. Albrechta.

Karel VI., otec Marie Terezie, zřídil ve Vídni císařskou mincovnu, kde mincmistrem byl Matthäus Donner (bratr sochaře Georga Raphaela Donnera), který býval na spodním okraji mincí podepsán (případně zkratkou MD). Donner vytvářel a razil na příkaz císaře mince (české tolary, ze kterých později převzal jméno americký dolar, krejcare, dukáty, feniky, liardy. ad.) a medaile z milosti, které panovník uděloval za zásluhy významným osobnostem. Vyjadřovaly nejvyšší poctu od „milostivého“ panovníka.

4.13 Tereziánské reformy

Za panování Marie Terezie byly provedeny osvícenské reformy v řadě oblastí. Na ně pak navázaly josefínské reformy. V rámci správní reformy byla omezena zemská samospráva, vytvořena centralizovaná správa monarchie a státní správa byla profesionalizována. Bylo sjednoceno trestní právo v Rakousku a českých zemích, a to zákoníkem zvaným Constitutio Criminalis Theresiana (vešel v platnost roku 1768). Tento zákoník byl v mnohém stále poplatný právní soustavě středověku, jako důkazní prostředek připouštěl například mučení a obsahoval ještě skutkové podstaty trestných činů jako je čarodějnictví nebo magie.

Byly vytvořeny tereziánské katastry, soupisy půdy, domů a obyvatel. Tereziánský urbář z roku 1767 definoval vztahy mezi vlastníky půdy a jejich poddanými v Uhrách, což narazilo na ostrý odpor uherské šlechty. Poddanská a pozemková reforma, kterou navrhl a v několika zemích (Čechy, Dolní Rakousy, Morava, Štýrsko a Halič), provedl František Antonín Raab, se označuje jako raabizace (aboliční raabovská soustava, raabovský robotní svod nebo raabovský emfyteut). Část vrchnostenské půdy byla za poplatek rozdělena mezi rolníky, v rámci pilotního projektu byla roku 1775 rozdělena část půdy po zrušeném jezuitském řádu. Roku 1775 vydala Marie Terezie poslední robotní patent, který zmínil robotní povinnost. Josef II. raabovské reformy zastavil.

Stát podporoval podnikání (textilní a sklářské manufaktury, papírny), zavedl celní unii a cla na ochranu před zahraniční konkurencí. Modernizovalo se obdělávání půdy a prosadily se brambory. Byla zavedena jednotná měna (1 tolar = 2 zlaté) a první papírové peníze (bankocetle) a sjednoceny míry a váhy.

V roce 1751 byl vydán ohňový patent, stanovující průlomové zásady požární ochrany, zejména stavbu domů z nehořlavých materiálů a vybavení vesnic zvoničkami s nepřetržitou vartýřskou službou.

V roce 1770 bylo uzákoněno číslování domů, jak ve městech, tak i na vesnicích. V matričních záznamech (knihách) se to projevilo od roku 1771. Do té doby se domy značily názvy, např. Dům U dvou slunců na pražské Malé Straně. V Praze bylo toto, tzv. nejstarší číslování provedeno v roce 1770.

Roku 1773 byl zrušen jezuitský řád, jezuité tím přišli i o dohled nad školstvím.

K řízení reformy školství byl pozván Johann Ignaz Felbiger. 6. prosince 1774 byl vydán Všeobecný školní řád pro všechny císařsko-královské země, který stanovil mimo jiné všeobecnou vzdělávací povinnost pro chlapce i dívky (nikoli povinnou školní docházku, jak se obvykle uvádí). Byla zavedena povinná šestiletá školní docházka a systém škol:



- triviální školy na venkově i ve městech, při farách, pro výuku čtení, psaní a počtů, výuku náboženství a základů zemědělství, pro dívky též domácích prací. Na obsah výuky dohlížel farář, na hospodaření školy školní dozorce, což byl obvykle nejbohatší sedlák z vesnice.
- hlavní školy ve městech, alespoň jedna v kraji. Kromě základních znalostí se učila též německá gramatika a latina. V českých hlavních školách se v prvním ročníku učilo česky, ve druhém částečně česky, ve vyšších německy.
- normální školy, což byly učitelské ústavy v zemských městech, s výukou pouze v němčině.
- preparandy, přípravné kursy pro učitele, trvaly při normálních školách 1–2 roky, při hlavních školách 3 měsíce.

Dozor nad hlavními a normálními školami měly zemské školní komise.

Roku 1775 byla provedena reorganizace středních škol podle Gratiana Marxe. Byla vytvořena pětitřídní (později šestitřídní) gymnázia, kde se učilo německy, od 3. třídy latinsky.

Roku 1751 založila Marie Terezie ve Vídni vojenskou akademii.

4.14 Šaty pro Pražské Jezulátko

Marie Terezie osobně vyšivala jedny ze šatiček pro Pražské Jezulátko – zelené se zlatou výšivkou patří mezi nejvýznamnější.

4.15 Potomci

Z manželství s císařem Františkem I. Štěpánem vzešlo 16 dětí, 5 synů a 11 dcer. Šest dětí zemřelo ještě za života jejich matky (1. Marie Alžběta, 3. Marie Karolína, 7. Karel Josef, 10. Marie Karolína, 11. Johanna Gabriela, 12. Marie Josefa). Tři dcery se jmenovaly Marie Karolína (č. 3, 10 a 13). Dvě dcery se jmenovaly Marie Alžběta (č. 1 a 6). Dva synové se stali císaři (4. Josef II. a 9. Leopold II.).

1. Marie Alžběta (1737–1740)

2. Marie Anna (1738–1789), žila později v Klagenfurtu

3. Marie Karolína (1740–1741)

4. Josef II. (1741–1790)

1.∞ 1760 princezna Isabela Bourbonsko-Parmská, dcera Filipa Parmského vévody z Parmy, Piacenzy, Guastelly

2.∞ 1765 princezna Marie Josefa Bavorská, dcera císaře Karla VII. a Marie Amálie Habsburské

5. Marie Kristina (1742–1798) ∞ 1766 vévoda Albert Kazimír Sasko-Těšínský, syn polského krále Augusta III. a Marie Josefy Habsburské

6. Marie Alžběta (1743–1808), abatyše v Innsbrucku

7. Karel Josef (1745–1761)











8. Marie Amálie (1746–1804) ∞ 1769 vévoda Ferdinand Parmský, syn Filipa Parmského vévody z Parmy, Piacenzy, Guastelly
9. Leopold II. (1747–1792) ∞ 1765 infantka Marie Ludovika Španělská z rodu Bourbon-Anjou, dcera krále Karla III.
10. Marie Karolína (1748–1748)
11. Johanna Gabriela (1750–1762) (zasnoubena) král Ferdinand I. Neapolsko-Sicilský
12. Marie Josefa (1751–1767) (zasnoubena) král Ferdinand I. Neapolsko-Sicilský
13. Marie Karolína (1752–1814) ∞ 1768 král Ferdinand I. Neapolsko-Sicilský, syn španělského krále Karla III.
14. Ferdinand Karel (1754–1806) ∞ 1771 vévodkyně Marie Beatrice d'Este, dcera vévody Herkula III. z Modeny-d'Este
15. Marie Antoinetta (Marie Antonie) (1755–1793) ∞ 1770 Ludvík (1754–1793), dauphin, od 1774 jako Ludvík XVI. král Francie, syn dauphina Ludvíka Bourbonského. Marie Antoinetta byla popravena roku 1793 během velké francouzské revoluce
16. Maxmilián František (1756–1801), arcibiskup, kurfiřt kolínský



4.15.1 Synové Marie Terezie

Josef II.	Karel Josef	Leopold II.	Ferdinand Karel	Maxmilián František
				

4.15.2 Dcery Marie Terezie

Marie Anna	Marie Kristina	Marie Alžběta	Marie Amálie
			
Johanna Gabriela	Marie Josefa	Marie Karolína	Marie Antoinetta
			

4.15.3 Genealogie

Více o předcích Marie Terezie se dočtete [zde](#).



5 Závěr

Dne 8. listopadu 1780 se nachladila na lovu bažantů a 29. listopadu 1780 zemřela. Pitva ukázala, že jí nefungovala jedna plíce. Byla pochována, stejně jako její manžel a její vychovatelka Charlotta Fuchsová, v rodinné kapucínské kryptě.

Po celém tehdejším Rakousku se konaly bohoslužby a i její celoživotní úhlavní nepřítel Fridrich II. jí vzdal čest. Zanechala po sobě, až na Slezsko a získanou část Bavorska, neporušené Rakousko z dob vlády svého otce a dále sedm potomků na sedmi evropských trůnech.

Marie Terezie byla významnou panovnicí, která ovlivnila svými reformami významně další vývoj vzdělanosti, ekonomiky i politiky Evropy.

